

Diskrimineringsombudsmannens
rekommendationer för
regeringsprogrammet 2023–2027

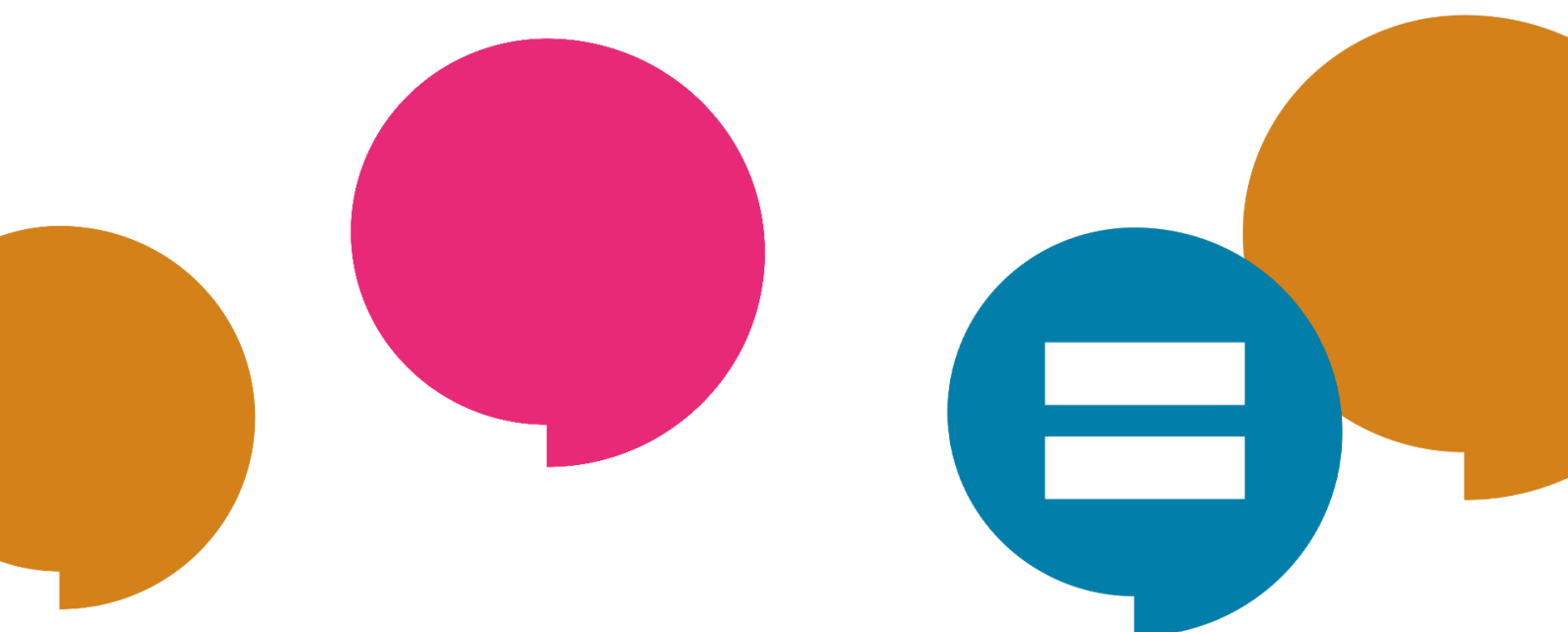
Introduktion

Diskrimineringsombudsmannen är en självständig och oberoende myndighet som har till uppgift att främja likabehandling och ingripa i diskriminering. Diskrimineringsombudsmannen är också Finlands nationella rapportör om människohandel och om våld mot kvinnor. Ombudsmannens uppgifter innefattar också att följa och främja utlänningars ställning och rättigheter. Dessutom har ombudsmannen en lagstadgad uppgift att övervaka verkställigheten av avlägsnanden ur landet.

De rekommendationer för den kommande regeringsperioden som presenteras nedan grundar sig på diskrimineringsombudsmannens sakkunnigarbete, forskningsrön och ombudsmannens observationer. En del av målsättningarna och rekommendationerna finns i ombudsmannens berättelse till riksdagen som överlämnades under våren 2022. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet ställde sig bakom de flesta av ombudsmannens rekommendationer i [sitt betänkande](#) och förutsätter olika åtgärder av statsrådet. Riksdagen lämnade följande utlåtanden vid godkännandet av betänkandet 18.11.2022:

Riksdagen förutsätter att statsrådet

1. genomför de nödvändiga åtgärderna för att förbättra och stärka likabehandlingsplaneringen och bedömningen av konsekvenserna för likabehandling i den offentliga förvaltningen och lagberedningen,
2. genomför de nödvändiga åtgärderna för att göra systematisk insamling av uppgifter om diskriminering och rasism möjlig och tryggar de resurser som krävs för arbetet,
3. säkerställer att man vid digitaliseringen av myndighetstjänsterna och de nödvändiga tjänsterna ser till att tjänsterna är lätta att använda, tillgängliga och erbjuds via flera kanaler,
4. genomför de nödvändiga åtgärderna för att identifiera offer för människohandel och hänvisa dem till hjälpen på välfärdsområdena,
5. utreder och genomför ändringar i lagstiftningen eller verksamheten för att trygga säkert boende med stöd för offer för människohandel,
6. utreder ändringar i lagstiftningen för att säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses till fullo när barnet eller en av barnets föräldrar är en utländsk medborgare.

Främjande av likabehandling och ingripande i diskriminering

Ingripande i diskriminering och främjande av likabehandling förutsätter forskningsdata, planmässighet och konkreta åtgärder både på individnivån och i strukturerna. Diskrimineringsombudsmannen föreslår åtgärder på alla livsområden för att främja likabehandling.

Förbudet mot etnisk profilering i lagstiftningen och dess tillämpning

Av diskrimineringsgrunderna har etniskt ursprung ett särskilt starkt skydd i lagstiftningen. Särbehandling som grundar sig på etniskt ursprung är väldigt sällan tillåten enligt lagen. Diskrimineringslagens förbud mot diskriminering förutsätter även proportionalitetsöverväganden.

129 a § i utlänningslagen är otydlig och förhindrar inte i tillräcklig mån att övervakningsåtgärderna baseras på en persons faktiska eller antagna etniska ursprung. Detta ökar risken för diskriminering. Den nuvarande bestämmelsen tillåter att övervakningen riktas på en viss person på basis av personens faktiska eller antagna etniska ursprung, om ursprungen utgör en grund för att välja just denna person för övervakning i ”mindre än avgörande grad”. Bestämmelsen eller dess motiveringar fastställer dock inte mer precist hur begränsningen ”i avgörande grad” ska tolkas i praktiken.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande ([HFD:2022:106](#)) där polisens förfarande konstaterades ha grundat sig på diskriminerande etnisk profilering är bevis på att förbudet mot etnisk profilering i 129 a § i utlänningslagen behöver förtydligas och revideras så att det inte förekommer oklarheter i bestämmelsens tolkning i praktiken.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- förbudet mot etnisk profilering i 129 a § i utlänningslagen revideras på grund av bestämmelsens otydlighet och risken för diskriminering så att förbudet mot diskriminering på grund av etnicitet beaktas i bestämmelsen och dess motiveringar.

Polisen och säkerhetsmyndigheterna i övrigt behöver tillämpa förbudet mot etnisk profilering och etnisk diskriminering brett. Detta framgår bland annat av Helsingforspolisens "KURI1"-operation som kom ut i offentligheten år 2021 och högsta förvaltningsdomstolens avgörande (HFD: 2022:106). [Den allmänna rekommendationen 36](#) av FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering handlar om förebyggande av etnisk profilering och säkerhetsmyndigheternas ingripande i etnisk profilering. De finska säkerhetsmyndigheterna ska börja tillämpa rekommendationens åtgärder och förfaringssätt som förebygger etnisk profilering brett.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- statsrådet inleder åtgärder för att säkerställa att polisen och säkerhetsmyndigheterna iakttar förbudet mot etnisk profilering.

Jämställt boende minskar marginalisering och diskriminering

Rätten till en bostad är en grundläggande förutsättning för ett tryggt liv. Bostadslösheten för sin del medför betydande riskfaktorer som kan leda till att individerna helt marginaliseras från samhället och blir särskilt utsatta för olika former av utnyttjande och brott. Individer som på grund av sin socioekonomiska ställning, sitt hälsotillstånd eller i övrigt på grund av sin bakgrund löper en särskilt stor risk att bli diskriminerade är överrepresenterade bland de bostadslösa.

Enligt grundlagen ska det allmänna främja vars och ens rätt till bostad och möjligheter att själv ordna sitt boende. Utgångspunkten för de skyldigheter som enligt de grundläggande och mänskliga rättigheterna är bindande för den offentliga makten är att varje person som vistas i Finland och som inte förmår att ordna sitt boende på egen hand har utan dröjsmål rätt till tillfällig inkvartering och varje kommuninvånare har inom rimlig tid rätt till mer varaktigt boende. Trots detta förekommer bostadslöshet fortfarande i praktiken. En utfästelse om halvering av bostadslösheten finns i det nuvarande regeringsprogrammet, men detta mål har inte uppnåtts.

När välfärdsområdena inleder sin verksamhet i början av år 2023 blir mer omfattande regionalt samarbete möjligt för att utplåna bostadslösheten samt att utveckla ett gemensamt kunskapsunderlag och gemensamma förfaringssätt. Till exempel en målsatt tid för att ordna en varaktig bostad för en bostadslös person skulle göra systemet mer förpliktande och ge synlighet till bristerna i det nuvarande systemet. Dessutom ska tillgången till de olika tjänster som stödjer de bostadslösas boende tryggas.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- Statsrådet tillsammans med välfärdsområdena upprättar ett program för att utplåna bostadslösheten och förbättra de bostadslösas ställning.
- Boenderådgivning bör göras lagstadgad på basis av det lagförslag som getts under denna regeringsperiod. Med lagstadgad boenderådgivning främjas likabehandling på bostadsmarknaden mellan olika befolkningsgrupper, de boende och de olika boendeformerna. Lagstadgad boenderådgivning leder också till att rådgivningen använder flera kanaler och är bättre tillgänglig regionalt.

Tillgängligheten av den bebyggda miljön

I Finland gäller FN:s konvention om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning, lagstiftningen om byggande och förordningen om tillgänglighet vid reparationsbyggnation, vilka för sin del främjar ställningen och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Otillgängligheten av den befintliga miljön är ändå ett betydande problem i Finland. Diskrimineringslagen räcker inte ensam till att uppfylla kraven i FN:s funktionsrättskonvention.

Vad gäller den bebyggda miljön saknas det regler i Finland som skulle förpliktiga aktörer att bland annat främja tillgängligheten i offentliga lokaler som redan används. Lagstiftningen bör vara ambitiös och i linje med förpliktelserna enligt FN:s funktionsrättskonvention. Man har varit medveten om bristerna i tillgängligheten av den bebyggda miljön även i samband med införlivandet av tillgänglighetsdirektivet utan att åtgärda situationen.

För att lösa problemen med otillgängligheten av den befintliga miljön behövs exakt lagstiftning som är entydigt förpliktande.

Största delen av finländarna bor i byggnader som ägs av husbolag. Enligt den nuvarande lagstiftningen är husbolag inte skyldiga att främja tillgänglighet eller ens genomföra rimliga anpassningar som personer med funktionsnedsättning behöver.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- Tillgänglighetslagstiftningen skärps,
 - skyldigheten att genomföra enkla reparationer för att åtgärda bristande tillgänglighet ska gälla de befintliga offentliga byggnaderna samt gatu- och utomhusområden och
 - försummelser av tillgängligheten tas upp i diskrimineringslagen som en form av diskriminering.
- Husbolagen föreskrivs en skyldighet att göra rimliga anpassningar till exempel i lagen om bostadsaktiebolag. Lagen om bostadsaktiebolag bör ändras så att den överensstämmer med diskrimineringslagen, förbudet mot diskriminering i 6 § i grundlagen och de människorättskonventioner som är bindande för Finland.

Inkluderande design som tjänstestandard för kollektivtrafiken

Tillgängligheten av kollektivtrafiken är en nyckelfaktor för tillgodoseendet av flera grundläggande rättigheter. Enligt [Traficoms resvaneundersökning](#) har 10 % av finländarna ett rörelsehinder eller en rörelsenedsättning.

Myndigheterna är i enlighet med artikel 9 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning skyldiga att undanröja hinder och barriärer mot tillgänglighet samt att främja tillgängliga tjänster inom såväl digitala tjänster som inom transporten.

Diskrimineringsombudsmannen har föreslagit att inkluderande design (Design for all) etableras som tjänstestandard för kollektivtrafiken. Behovet för uppdaterad och omfattande information om

tillgänglighet betonas ytterligare av att tjänster som förenar resekedjor blir allt vanligare. Transporter inom service för personer med funktionsnedsättning ska också kunna kopplas till resekedjor.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- En ansvarig myndighet koordinerar trafikens likabehandlingskonsekvenser och tillgänglighet och ansvarar för helheten för resenärernas lika rättigheter.
- Resekedjor som gjorts med olika allmänna kommunikationsmedel är tillgängliga och kan kopplas ihop samt applikationer utvecklas så att hela resekedjan kan bli tillgänglig.

Likabehandling och tillgänglighet ska sättas i centrum vid digitaliseringen av tjänster

Digitalisering och digitala tjänster kan erbjuda flera befolkningsgrupper bättre möjligheter till jämlik delaktighet i samhället samt stärka till exempel självständigheten och självbestämmanderätten hos personer med funktionsnedsättning. För att detta skulle förverkligas i praktiken förutsätts att digitala tjänster och applikationer konsekvent planeras så att de är lätta att använda och deras tillgänglighet alltid tryggas redan i planeringsskedet. Det är viktigt att alla har lika tillgång till och kan utnyttja digitala tjänster. Vid planeringen av digitala tjänster ska man beakta människornas olika behov. Man ska kunna använda tjänsterna även om man till exempel har en hörsel- eller synnedsättning, läs- och skrivsvårigheter eller inlärningssvårigheter, en minnesstörning eller svaga kunskaper i finska.

Vår lagstiftning behöver preciseras genom att tydligt möjliggöra assistans till en annan person vid användningen av digitala system. Enligt diskrimineringsombudsmannens uppfattning behöver många äldre stöd i upprättandet av ärenden digitalt, men de ser inte överlämnandet av beslutanderätten till en annan person genom att de kan sköta ärendena med en digital fullmakt som den rätta lösningen. Äldreombudsmannen inledde sin verksamhet under år 2022. Äldreombudsmannen har konstaterat att största delen av de kontakter som ombudsmannen tagit emot handlar om svårigheter som orsakas av digitala tjänster. [Äldreombudsmannen föreslår](#) att skötsel av ärenden för någon annan utvecklas genom lagstiftningen.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- De åtgärder som Digi i vardagen-delegationen föreslagit för att stärka tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i digitala tjänster ska genomföras. Alla ska ha jämlika möjligheter till elektronisk identifiering.
- Trygg ärendehantering med stöd och skötsel av ärenden för en annan person ska göras möjliga oavsett om den som behöver hjälp kan identifiera sig elektroniskt.

Möjligheten till nödmeddelanden på teckenspråk ska göras stadigvarande

Personer som talar teckenspråk kan lämna nödmeddelanden på (finskt) teckenspråk endast under vardagarna kl. 8–16. För närvarande fungerar tjänsten för ett nödmeddelanden på teckenspråk som ett försök med begränsade öppettider. Under 2023 fortsätter försöket under vardagarna kl. 8–16. Tjänsten är nödvändig för likabehandlingen och säkerheten av personer som talar teckenspråk.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- bestående finansiering öronmärks för nödmeddelanden på teckenspråk så att tjänsten kan användas dygnet runt på samma sätt som telefontjänsten 112.

Likabehandlingen i arbetslivet ska främjas

År 2020 publicerade arbets- och näringsministeriet en utredning om strukturella hinder för sysselsättning bland personer med funktionsnedsättning. Utredningen synliggör ett flertal strukturella problem som anknyter till likabehandling i arbetslivet och i vilka lagstiftaren utan dröjsmål bör ingripa. För att strukturer som hindrar tillgodoseendet av arbetslivsrättigheterna för personer med funktionsnedsättning ska kunna undanröjas förutsätter effektiv förvaltningsövergripande koordinering och förmåga till fenomenbaserad lagberedning. Av utredningen framgår problem bland annat i arbetslagstiftningen, funktionshinderservicen, stöd- och tjänstesystemen och tillgängligheten och i synnerhet i deras samordning. Den planerade fortsättningen till utredningen, Vägkarta för undanröjande av hinder för sysselsättning för personer med funktionsnedsättning, har dock inte genomförts.

Det finns fortfarande betydande hinder och diskriminerande strukturer för delaktigheten i arbetslivet av personer som tillhör till exempel etniska, religiösa eller sexuella minoriteter. Att främja mångsidig och jämlik rekrytering är en central delfaktor för att förbättra situationen. Statsrådet, ministerierna och hela den offentliga förvaltningen har en viktig roll som en vägvisare här.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- Statsrådet bereder och genomför en förvaltningsövergripande vägkarta för undanröjande av strukturella hinder för sysselsättning för personer med funktionsnedsättning.
- Det upprättas ett program med tydliga målsättningar och en praktisk guide för statsrådet för att främja mångsidig rekrytering.

Arbete mot rasism

Finlands första handlingsprogram mot rasism och för goda relationer mellan befolkningsgrupper upprättades för åren 2021–2023. Arbetet mot rasism förutsätter långsiktig engagemang över regeringsperioderna för att undanröja strukturer som skapar ojämlikhet i samhället, främjande av mångfald i arbetslivet, stärkande av myndigheternas likabehandlingskompetens, ökad medvetenhet om

de olika formerna av rasism, utveckling av forskning om rasism samt systematiska ingripanden i hatretorik.

En omfattande bedömning ska genomföras om det nuvarande handlingsprogrammet och bedömningen ska beaktas vid upprättandet av ett nytt handlingsprogram. Det nya handlingsprogrammet ska också grunda sig på en uppdaterad lägesbild.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- statsrådet fortsätter arbetet mot rasism och för främjandet av goda etniska relationer genom att upprätta ett nytt handlingsprogram mot rasism under regeringsperioden.

Samernas rättigheter måste stärkas genom att förnya sametingslagen

Sametingslagen sätter grunden för hur samernas självbestämmanderätt förverkligas i Finland. I den nuvarande lagen finns flera problem i bestämmelserna om förhandlingsplikten och bestämmelserna om vallängden. Både Europarådets och FN:s människorättskonventioners tillsynsorgan har i sina rekommendationer som gäller Finland upprepade gånger lyft fram behovet av främjande av samernas självbestämmanderätt och likabehandling.

Diskrimineringsombudsmannen anser att det är nödvändigt att förnya sametingslagen med respekt för ursprungsfolkets rättigheter. Ombudsmannen anser att förnyandet av sametingslagen måste fortsätta med brådskande tidtabell på basis av förra regeringens beredning. Den proposition som Sametinget godkände med stor majoritet skulle stärka samernas självbestämmanderätt och ger också ett svar på de människorättskränkningar som människorättsorganen påtalat.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att:

- Sametingslagen förnyas med brådskande tidtabell på ett sätt som stärker samernas självbestämmanderätt.

Regnbågspolitiskt handlingsprogram

Justitieministeriets utredning Vägen till ett regnbågsvänligare Finland: Lägesbedömning av hur sexuella minoriteters och könsminoriteters grundläggande och mänskliga rättigheter tillgodoses i Finland (2021) gav en omfattande regnbågspolitisk sammanfattning om statsrådets viktigaste åtgärder i de olika förvaltningsområdena. En av utredningens rekommendationer var att upprätta ett omfattande regnbågspolitiskt handlingsprogram.

I lagstiftningsprojekt ska eventuella likabehandlingskonsekvenser för regnbågspersoner beaktas systematiskt. Bristerna i statistik och forskningsdata om sexuella och könsminoriteter ska systematiskt kartläggas och åtgärdas.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- ett nationellt regnbågspolitiskt handlingsprogram genomförs under nästa regeringsperiod. Handlingsprogrammet ska ta hänsyn bland annat till delaktigheten, arbetslivsrättigheterna och utbildningen av sexuella och könsminoriteter, självbestämmanderätten, tillgodoseendet av regnbågsfamiljers rättigheter, beaktandet av regnbågspersoner i olika åldrar i frågor som förknippas med hälsa och välfärd, främjande av säkerheten samt effektivisering av arbetet mot hatbrott och hot om våld. Handlingsprogrammet ska ta hänsyn till lagstiftningsmässiga reformbehov samt främjande av ett samhällsklimat och förfaringsätt där de grundläggande och mänskliga rättigheterna av regnbågspersoner tillgodoses.

Främjande av likabehandling i statsförvaltningen och lagberedningen

En betydande del av statens ämbetsverk har underlåtit att upprätta en likabehandlingsplan. 62 % av ämbetsverken inom pilotprojektet hade inte upprättat en likabehandlingsplan i enlighet med 5 § i diskrimineringslagen. Detta framgår av diskrimineringsombudsmannens pilotprojekt om ett digitalt rapporteringsverktyg för likabehandlingsplaneringen på justitieministeriet samt på social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområden under 2022. Det observerades även att förvaltningsområdena inte regelbundet har följt upp genomförandet av ämbetsverkens likabehandlingsplaner.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- Ministerierna förbinder sig att inom sitt förvaltningsområde planmässigt och målinriktat följa upp och utveckla kvaliteten av likabehandlingsplaneringen.
- Främjandet av likabehandling och kvalitetskriterier för att mäta det inkluderas i resultatstyrningen på alla förvaltningsområden.

Bedömningen av lagberedningens konsekvenser för likabehandling är inte tillräcklig och ofta bristfällig. Alltför ofta konstaterar man generellt i samband med lagberedningen att propositionen främjar likabehandling eller är neutral vad gäller konsekvenserna för likabehandling utan att någon konkret bedömning av konsekvenserna för likabehandling skulle ha genomförts. Hörandepraxisen är också varierande och delvis bristfällig.

Det är svårt att bedöma konsekvenserna för likabehandling på ett adekvat sätt om det inte finns information att tillgå. Ett bättre kunskapsunderlag förutsätter att det finns mer forskningsdata och att statistiska data utvecklas för lagberedningens behov.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- Statsrådet inleder ett utvecklingsprogram för bedömning av lagberedningens konsekvenser för likabehandling med vilket anvisningarna och praxisen för bedömning av konsekvenserna för likabehandling preciseras.

- Statsrådet ska förbättra det kunskapsunderlag som används vid lagberedningen så att det stödjer högklassiga likabehandlingsbedömningar.
- Långsiktig forskning och uppföljning om diskriminering och rasism ska tryggas.

Kommunikation är en väsentlig del av myndigheternas skyldighet att erbjuda rådgivning och anvisningar och en central förutsättning för att personer bosatta i Finland ska ha möjlighet att vara delaktiga i samhällets olika delområden samt för tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna. Enligt vår lagstiftning ska kommunikationen vara tillgänglig och inklusiv. Tillgängligheten omfattar också tillgängligheten av den fysiska miljön. Statsförvaltningen ska vara föregångare i detta.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- Statsrådet utreder tillgängligheten av kommunikationen inom förvaltning som är underställt statsrådet och upprättar ett handlingsprogram för att trygga kommunikationens tillgänglighet och inklusivitet.
- Statsrådet utreder tillgängligheten av lokaler som används av statsrådet och av förvaltning som är underställt statsrådet och inleder ett tillgänglighetsprogram i samarbete med Senaatti Oy.

Vid användning av artificiell intelligens ska man först bedöma konsekvenserna för likabehandling

En central utgångspunkt i projekt om och upphandling av artificiell intelligens och data ska vara myndigheternas skyldighet att främja likabehandling. Effektiv och regelbunden bedömning av konsekvenserna för likabehandling i samband med projekt om och upphandling av artificiell intelligens är ett viktigt sätt att uppfylla skyldigheten att främja likabehandling.

Ministerierna ska i sin egen verksamhet och i relation till den förvaltning som är underställd dem med konkreta åtgärder och målsättningar försäkra sig om att användningen av artificiell intelligens inte leder till diskriminering eller att den strukturella diskrimineringen ökar. Bedömning av konsekvenserna för likabehandlingen och uppföljning av bedömningarna, resultatstyrning och resursallokering är bra sätt för detta.

En stödstruktur på statsrådsnivån behövs för att uppnå målet. Till exempel en förvaltningsövergripande digital kontor vid finansministeriet skulle vara en naturlig aktör för att koordinera, styra och uppfölja åtgärderna.

I en utredning som publicerades under 2022 skapades en utvärderingsram för att säkerställa att artificiell intelligens är icke-diskriminerande ([Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2022:54; Algoritmisk diskriminering och främjande av jämlikhet: Bedömningsram för icke-diskriminerande AI – Slutrapport från projektet Att undvika snedvridningar vid användning av](#)

[artificiell intelligens \(på finska\)](#)). Att utredningen och bedömningsramen används effektivt ska försäkras på statsrådsnivån.

Ombudsmannen betonar att myndigheterna har en lagstadgad skyldighet att uppfylla sin skyldighet att främja likabehandling vid användning av artificiell intelligens.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- effektiv bedömning av likabehandlingskonsekvenserna tryggas i statsrådets projekt om och upphandlingar av artificiell intelligens. En stödstruktur på statsrådsnivån ska säkras för detta arbete och ansvaren för styrningen och uppföljningen ska fördelas.

Främjande av likabehandling och ingripande i diskriminering inom utbildning

Inkludering i skolorna är en princip som förutsätter att småbarnspedagogik, förskola och grundskola ordnas samt praxis, skolmiljö och pedagogiska principer utvecklas på ett sådant sätt att de främjar varje barns och elevs goda uppväxt, lärande och välmående samt skolframgång. Inkludering har alltid barnets och den ungas bästa och rätt att få stöd som utgångspunkt. Det här stödet ges i första hand i närdaghemmet och -skolan, men vid behov skall det också vara möjligt att studera i små grupper eller i specialiserade skolor om det är barnets bästa.

I Undervisnings- och kulturministeriets projekt ”Mot inkluderande småbarnspedagogik, förskoleundervisning och grundläggande utbildning” identifierades flera konkreta åtgärder för inkludering. Man koncentrerade sig särskilt på olika stödformer. Förutom att de här utvecklingsområdena förverkligas är det viktigt att lagstiftningen om grundläggande utbildning till exempel tar behoven hos barn med funktionsnedsättning bättre i beaktande när det gäller lagstiftning om skolval eller skolskjuts.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- inklusion utvecklas från en princip till en fungerande praxis. Lagstiftningen ändras där det behövs till exempel vad gäller bestämmelserna i lagen om grundläggande utbildning om bestämmande av skolplats för eleverna och skolresor. Anvisningarna om inklusion utvecklas för hela utbildningsstigen från småbarnspedagogiken till högskolan och det livslånga lärandet. Tillräckliga resurser ska allokeras för genomförandet av inklusion.

Undervisningen i åskådningsämnen är problematisk med tanke på likabehandling av eleverna. I nuläget har de elever som hör till majoritetens religionssamfund eller de elever för vilka undervisning i den egna religionen anordnas inte möjlighet att välja livsåskådningskunskap, medan de som inte hör till religionssamfund eller de som hör till minoritetsreligioner kan studera religion om de önskar. Inga acceptabla motiveringar har lagts fram för en sådan skillnad i valmöjligheterna ur perspektivet för grundläggande rättigheter.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

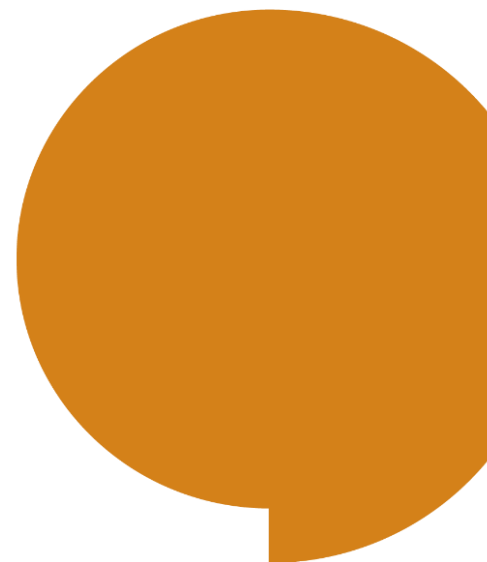
- i undervisningen av åskådningsämnen ska valmöjligheter erbjudas alla elever, så att även de elever som hör till ett kyrkosamfund eller ett annat trossamfund kan välja livsåskådningskunskap.

Rättsskyddet för diskrimineringsoffer

Antalen diskrimineringsbrott (11:11 i strafflagen) som behandlats av domstolar har inte ändrats nämnvärt under de senaste tio åren. Flera olika utredningar och enkäter visar dock att upplevd diskriminering är mycket vanlig i Finland och diskriminering förekommer i alla livsområden. Största delen av diskrimineringen blir dock aldrig känt. Möjligheten att anlita ett så kallat offerbiträde med statens medel skulle vara ett sätt att göra diskrimineringen mer synlig och förbättra offrens rättsskydd markant. Ett rättegångsbiträde skulle också kunna hjälpa målsäganden att kräva gottgörelse i enlighet med diskrimineringslagen.

Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att

- målsägandens rätt till ett rättegångsbiträde i enlighet med 1a § i lagen om rättegång i brottmål ska utvidgas till diskrimineringsbrott (11:11 & 47:3 i strafflagen).

Arbetet mot människohandel

Enligt diskrimineringsombudsmannens utredning från 2021 uppfyller endast få offer för människohandel förutsättningarna för det särskilda uppehållstillståndet för offer för människohandel i enlighet med utlänningslagen. Tillämpningströskeln har blivit hög – till exempel endast få av offer för människohandel som utsatts för sexuellt utnyttjande uppfyller förutsättningarna för uppehållstillstånd.

I egenskap av den nationella rapportören om människohandel rekommenderar diskrimineringsombudsmannen att

- utlänningslagen ändras redan innan totalreformen av utlänningslagen så att allt fler offer för människohandel uppfyller förutsättningarna för uppehållstillstånd för offer för människohandel. För att få kontinuerligt tillstånd ska det räcka att offret är i sårbar ställning i stället för i särskilt sårbar ställning, vilket är fallet för tillfället. Förutsättningarna för beviljande av ett tillfälligt uppehållstillstånd ska ändras på så sätt att rättigheterna för offer för människohandel i egenskap av målsägande till brott tryggas under hela brottsprocessen.

Förfaringsätten för identifiering av och hjälp till offer för människohandel inom social- och hälsovårdssektorn ska förtydligas. Lagstiftningen har till vissa delar varit oklar och anvisningarna otillräckliga, varför kommunernas praxis vid identifiering av och hjälp till offer för människohandel har varit varierande. Detta har lett till ojämlikhet vad gäller hjälp till offren till exempel beroende på vad de är bosatta.

Den nationella rapportören om människohandel rekommenderar att

- fungerande förfaranden för att identifiera offer för människohandel och hänvisa dem till hjälpåtgärder byggs upp i välfärdsområdena i samband med social- och hälsovårdsreformen. Institutet för hälsa och välfärd ansvarar för informationsstyrningen till välfärdsområdena och social- och hälsovården. Institutet för hälsa och välfärd ska anta en stark roll för att utveckla identifiering av och hjälp till offer för människohandel. Hänvisningsmodellerna ska utvecklas i samarbete med olika myndigheter, organisationer som stöder offer för människohandel och Hjälpsystemet för offer av människohandel. Social- och hälsovårdsministeriet ska se till att det finns resurser för utvecklingsarbetet och att modelleringsarbetet kan framskrida snabbt.

Biträdande justitiekanslerns avgörande från december 2021 samt Helsingfors universitets utredning om människohandel och brott som förknippas med den som publicerades under våren 2022 belyser flera problem i utredningen av människohandel och brott som förknippas med den, till exempel i kunskapen om tillämpningen av rekvisiten. I handlingsplanen mot människohandel 2021–2023 har det lyfts fram att förverkligande av straffansvar i människohandelsbrott försvåras av långa straffprocesser samt på nationell nivå av stora skillnader i kompetensen hos aktörer i straffprocessen och i organiseringen av arbetet.

Komplexa brott som kräver mångsidig kompetens och ett arbetssätt som är sensitivt för offret kräver specialkompetens.

Den nationella rapportören om människohandel rekommenderar att

- förundersökningarna och undersökningsledningen i människohandelsfall centraliseras. Detta rekommenderades också av arbetsgruppen för effektivisering av straffprocessen (JM 2022:14).

Våld mot kvinnor och våld i nära relationer

Våld mot kvinnor är fortfarande ett centralt människorättsproblem i Finland. Arbetet för att minska våldet måste fortsätta målmedvetet. Arbetet mot våld ska vara köns sensitivt, målinriktat och planmässigt. Vårdförhållanden och kommunerna ska satsa på tjänster, hjälp, stöd och skydd för offer för våld mot kvinnor. Det ska också satsas på riskbedömningar av gärningsmännen och program mot våld.

I egenskap av rapportör om våld mot kvinnor rekommenderar diskrimineringsombudsmannen att

- en koordinerad, förvaltningsövergripande struktur tryggas för arbetet mot våld i centralförvaltningen, vårdförhållanden och kommunerna. Riskbedömningssystemet för allvarligt våld i nära relationer MARAK ska införas nationellt och göras stadigvarande.

Hela strafflagen och dess könskonsekvenser ska bedömas. Vid bedömningen av ändringsbehoven ska man överväga huruvida separata rekvisit för våld i nära relationer ska fastställas. I alla fall ska strafflagen kompletteras med en ”graverande faktor” när brottet handlar om en nära relation mellan gärningsmannen och målsäganden. Med ändringen läggs en ny straffskärpningsgrund till rekvisiten för de centrala brotten (bland annat misshandel) och en ny straffskärpningsgrund till bestämmelserna om straffmätning. Lagstiftningen ska ändras så att barnet alltid i brådskande ordning förordnas en temporär intressebevakare utan att höra föräldrarna när en förälder misstänkt för ett vålds- eller sexualbrott som riktats mot barnet.

Rapportören om våld mot kvinnor rekommenderar att

- strafflagen som en helhet och dess ändringsbehov ska bedömas ut perspektivet för jämställdhet mellan könen. Strafflagen ska ändras så att den kan bättre identifiera särdrag av våld i nära relationer.

Förekomsten av våld mot kvinnor, dess olika former, effektiviteten av det förebyggande arbetet, offrens tillgång till tjänster och behandlingen av våld i straffprocessen ska följas upp långsiktigt och systematiskt. Insamlingen och analyseringen av data ska ske kontinuerligt och vara tidsmässigt jämförbart så att myndighetsregister och statistikföring stödjer uppföljningen.

Rapportören om våld mot kvinnor rekommenderar att

- myndigheternas register och statistikföring ska utvecklas så att förekomsten av våld mot kvinnor kan följas upp och effektiviteten av arbetet mot våld bedömas.

Främjande av utlänningars rättigheter och ställning

Den senaste totalreformen av utlänningslagen genomfördes år 2002. Sedan dess har det genomförts väldigt många delreformer av utlänningslagen, och migrationen har också ändrats under dessa år. I rättspraxisen har det också uppstått tolkningar av lagen som ur perspektivet för de grundläggande rättigheterna är problematiska, till exempel vad gäller barnets bästa och skyddet för familjeliv. Lagen behöver reformeras. En förstudie om totalreform har inletts år 2021.

Om reformen av utlänningslagen är diskrimineringsombudsmannens rekommendation att

- **en totalreform av utlänningslagen genomförs som ett parlamentariskt projekt och utlänningslagen utvecklas så att**
 - **Barnets bästa och barnets rättigheter tillgodoses till fullo i utlänningsärenden.**
 - Utlänningslagens bestämmelser om barnets rättigheter ska utvecklas så att de motsvarar barnrättskonventionen och barnskyddslagen. Utlänningslagens bestämmelser hänvisar inte uttryckligen till prioriteringen av barnets bästa och å andra sidan definierar de inte heller närmare hur barnets bästa bör beaktas. Därmed är utlänningslagens definition av barnets bästa snävare än till exempel barnskyddslagens definition.
 - **Tillämpningsområdet av 36.2 § i utlänningslagen (kringgående av bestämmelserna om inresa eller vistelse i landet) begränsas så att barnets rättigheter och rätten till familjeliv tillgodoses.**
 - För närvarande kan den utländska föräldern i en barnfamilj få avslag på sin ansökan om uppehållstillstånd även om familjen har idkat familjeliv i Finland under flera år. Tillämpningen av bestämmelsen får inte leda till avgöranden som inte är förenliga med barnets bästa och särskilt inte till att barnet skiljs från sin förälder.
 - **Bestämmelser om asylsökandes rätt att arbeta förenklas.**
 - Asylsökandes rätt att arbeta förknippades genom lagändringar till huruvida avvísingsbeslutet är verkställbart. Detta har lett till många problem såväl för de sökande som till exempel för deras arbetsgivare, eftersom bestämmelser som hänför sig till själva verkställbarheten lämnar delvis rum för tolkningar och är otydliga. Utökande av rätten att arbeta fram till avlägsnandet ur landet skulle trygga både den sökandes och arbetsgivarens rättigheter.

- **Familjeåterförening görs möjlig på lika villkor särskilt för alla som beviljats internationellt skydd.**
 - Redan i sin riksdagsberättelse 2018 lyfte ombudsmannen fram problemen med inkomstgränserna för familjeåterföreningar av personer som beviljats internationellt skydd. Under 2020 utredde ombudsmannen hur 36.2 § i utlänningslagen påverkar skyddet för familjeliv för barn som beviljats internationellt skydd. Problem som också lyftes fram av inrikesministeriet i sitt propositionsutkast år 2021 måste lösas.

- **Vistelsen av personer som anlänt till Finland före år 2017 och fortfarande vistas här utan uppehållstillstånd legaliseras med en speciallag.**
 - Migrationsverket uppskattade under hösten 2021 att det finns omkring 3 000 personer i Finland som ansökt om asyl under 2016 eller tidigare och som antingen fortfarande befinner sig i asylprocessen eller lever papperslösa utanför mottagningstjänsterna. Av dessa personer uppskattades omkring 300 vara barn. Dessa personers möjligheter att få uppehållstillstånd inskränktes betydligt och oförutsebart under 2015–2016. Papperslöshet som uppkommit på grund av dessa politiska beslut kan inte minskas effektivt på något annat sätt än att erbjuda personer som stannat i Finland en reell möjlighet att legalisera sin vistelse i landet.

DISKRIMINERINGS
OMBUDSMANNEN

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI